

ÖTVEN ÉV

Dögönyözős dagonyázás

Csonató Sándor

forrás: MTI fotó, Fényes Tamás

1965. február 6. Vendégek az újjáépített Rác fürdő pihenőjében

Valószínűnek tartjuk, hogy az ejtőző közepkorú vendégek közül, itt, a Rácban már senki nem élvezhetné az édes punynyadást, fél évszázad eltelte után talán csak a masszörnek és a keze alatt éppen ellazuló fiatalembernek van erre esélye. (Nyolcvan körül lehetnek a többiek. Lehetnének?) No meg azért sem, mert még mindig zárva a fürdő, de erről majd lentebb elmélkedünk.

Kicsit szomorkás a hangulat itt máma, a sivár környezetben fásult arcok és megtört, párás tekintetek merednek maguk elé. Menhelynek tűnik inkább, mint gyógyhelynek. Mindenkin egyenpapucs, egyenágyékkötő, egyenlepedő és -pléd, az egyenlőség és a partnerség jegyében. Előfürdő használata kötelező, tisztulj magyar! Persze makulátlan előélet nem szükséges. (A Patyolat: mos-fest-tisztít!)

Itt mindnyájan egyformán verejtékeznek, a kis embertől a pártfunkciig, a Magyar Népköztársaság boldogulásáért. A hosszú kommunista műszakokban elgémberedtek a testrészek, a pártfegyverben megtépázódott az idegrendszer, de a gőzben-vízben felpuhulnak a kérgeg tenyerek és szívek. (A rendszer, no, az még nem puhult.)

A jelenetben fontos mozzanat a mérleget, legyünk tisztában – úgy testileg, mint lelkileg – azzal, mennyit is nyomunk a valóságban, nemcsak az a lényeg, hogy mi mit képzelünk a saját súlyunkról.

Kik jártak ide, kik engedhették meg maguknak a napközbeni vagy hétvégi ellazulást? A káderek; az új panelépület statikáján gyötrődő mérnök úr; a TEFU (Teherfuvarozási Nemzeti Vállalat) sófőrje vagy a VOR (Vörös Október Férfi ruhagyár) szabója, esetleg Kovács úr, aki az Utasellátónál pincér. Néhányan talán már a háború előtt is idejártak, csak kimaradt néhány év, mert méltóságtól függően avagy méltatlanul, kinek ez, kinek az – tanyasi levegő vagy celladoh – jutott hosszú évekre. A rendszer kegyeltjei hajoltak itt össze, vagy éppen ellenkezőleg, a konspirációk titkos találkahelye volt, amely ideális a suskusra? Néhányan talán partnert, társat kerestek a fülledt melegben az esti közös konyakozás és masszázs reményében?

Láthatóan a magyar ipar is letette a névjegyét. Az eredeti korlát mívés öntöttvas pálcáját egyszerű, hegesztett vasrúddal helyettesítették, így ment ez akkor. Buhara ország, helyben vagyunk!

És most? Ötven év múlva? Idejét sem tudjuk már, hogy mikor kezdtek el és mikor fejeződött be pontosan a Rác gyógyfürdő és szálloda teljes megújítása, és hányszor röpött fel a hír a megnyitásáról. De legalább öt éve elkészült, és azóta is zárva tart.

Közvetlen környéke fővárosunk legregebben lakott területeinek egyike. A Békásmegyertől a Gellért-hegyig tartó termikus vonal mentén feltörő alsóhévízi hőforrásokra már a rómaiak fürdőket telepítettek. Az itt található legidő-

sebb kőzet a felső triász dolomit, mely a pesti oldalon 1000-1500 méter mélységbe süllyedt le. (Lásd a Széchenyi fürdő vizellátását biztosító *Zsigmondy Vilmos* által 1878-ban fúrt 971 méter mélységű I. kutat.) A dolomiton néhány méteres kavicsos üledék alatt, repedezett budai márga található, ebben fakadnak a fürdő természetes vizei. Forrásai közül jelentős a kénes Nagy-forrás és a Mátyás-forrás. Az itt működő első épített fürdőt valószínűleg *Zsigmond* király idején emelheték, és *Mátyás* alatt is használhatták. A török hódoltság alatti térképen előbb Kücsük ilidzse (kisfürdő) néven szerepel, később *Evlia Cselebi* török történetíró Debbaghane ilidzsaszinak, Tabáni hévízfürdőnek nevezi. (Debbaghane, tabahan, a tímárok negyede, innen a Tabán elnevezés.) Majd a környékre települt szerbekről (rácok), keresztelték újra mai nevére. „*Ide reggel a férfiak, s ebéd idejétől éjfélig az asszonyok mennek és mosakodnak. Számos külön rekeszű, nyolc medencéjű fürdő ez. Aki törölközővel megy be, tisztán kijön, s egy fillért sem fizet*” (Sajnos efféle csodák ma már nem esnek meg!) 1560 körül *Szokoli Musztafa* korában építették ki, felhasználva a korábbi lerombolt budavári épületek köveit. Nyolcszögű, szamárhátíves záródású, ablaknyílásos kupolacsarnoka máig fennmaradt. Buda 1686-os visszafoglalását a fürdő sértetlenül vészelte át. Először a császári kamara *Pergassi Károly* kapitánynak juttatta, tőle a *Gillig* család örökölte, azután *Zagler Márkus* tulajdonolta, aki a fürdőt először építette át jelentős mértékben.

Az 1860-as években *Heinrich Nepomuk János* morvaországi orvos, majd fia *Kálmán Ybl Miklós* tervei alapján először 1864-65 között felújította, majd 1869-70 között kibővítette. Két újabb kupolacsarnokot emeltek a török, illetve a barokk időkben megnagyobbított épülethez. Elkészült a férfi melegvizes csarnok a csatlakozó kádakkal (Flora Bad), az impozáns kéthajós zuhanycsarnok az ülőfürdővel meg a főhomlokzathoz kapcsolódó négyzetes épületszárny és a tükörfürdő (Spiegel Bad). Később megépültek a nőknek szánt medencék a kapcsolódó szárítóhelyiséggel és öltözőkabinokkal. Az épületegyüttes északnyugati sarkában nyolcszög alaprajzú, félfelvilágított, langyos vizes medencét is létrehozta. A nagy udvar három homlokzata elé oszlop-soros folyosót emeltek, a kisebbet lefedték.

A nagyszabású bővítés, a moreszk, csipkés ívek, faragott oszlopok és gazdag

stukkódíszítés érzékeltette, hogy Ybl korának világszínvonalú fürdőegyüttesét hozta létre. A Flóra fürdő töredékesen megmaradt eredeti pillérfejezete viszont szoros egyezést mutat a kiskörúti Unger házával. 1890-ben a főhomlokzat kovacsoltvassal ékesített neobarokkos külsőt kapott, a nemek szerinti két régi bejáratot megszüntették és középre helyezték. Az Ördögárok 1878-as beboltozásával – az 1876. június 26. katasztrófa után – megszűnt a korábbi folyamatos árvízveszély és a fürdő környéke zártan beépült. 1909-ben a Közmunkák Tanácsa elhatározta a Rácváros házainak lebontását, hogy új, modern városrészt alakítson ki. A nagyon népszerű, ám korszerűtlen negyed elplanírozására végül csak 1933-ban került sor. Modern városrész szerencsére azóta sem létesült, kellemes, a városiak által kedvelt közpark van a területen. A Tabán emlékéit, felejtetetlen hangulatát számos irodalmi alkotás, művészi emlék őrzi.

1931-ben, *Szent Imre* halálának kilencszázadik évfordulóján új nevet kapott az Árpád-házi hercegről. A fővárosi közgyűlés 1,8 milliós árajánlat után, 1934 nyarán megszavazta a vásárlást, de – a 46 tulajdonossal külön-külön kötött szerződés nyomán – csak 1935. május 12-én került az elhanyagolt intézmény Budapest tulajdonába. Az 1944-45-ös harcok során a fürdő súlyos sérüléseket szenvedett el, a károk egy korabeli felmérés szerint 85 százaléknyi mértékben tönkretették az együttest. A második világháború után ideiglenes helyreállítással (*Pfannl Egon* tervezte) egészen 1963-ig üzemelt, amikor két évre bezárták a teljes felújítás miatt. Ekkor bontottak el sérült épületrészeket is. „*A historizmus negatív megítélése az Operaházat építő mester esetében nem magyarázhatja az 1952 óta a legmagasabb műemléki védetség (akkor I. rendű műemlék, ma Műemlék) alatt álló épület ily súlyos megcsonkítását*” – írták egy negyven évvel későbbi dokumentációban. Az egyetlen megmaradt romantikus kupolacsarnok is siralmas állapotba került, medencéjét lebetonozták és edzőteremmé alakították, az íveken vascsöveket vezettek át, a kis apszisokba radiátorokat szereltek fel.

2001-ben a fürdőt kezelő Budapest Hévízei és Gyógyfürdői Zrt. megbízta a Rudas és a Rác fejlesztési programjának kidolgozásával a Kaszab Építész Irodát. Ezzel összefüggésben megalakult a Rác Nostalgiák Kft., amelynek feladata a szál-

lodaépítéssel egybekötött felújítás lebonyolítása lett. 2002. július elsejével zárták be, akkor még 2004. augusztus 20-ára ígért újrainyitással.

Kaszab Ákos tervei 2003-ban kapták meg a jogerős építési engedélyt. A kivitelezés azonban egyre húzóódott, magyarázatként többek között a régészeti feltárást, valamint a tervező csapat és a megrendelők között kialakult állítólagos konfliktust emlegették. Így nem meglepő, hogy 2007 elején változás történt a felújítást tervező csapatban is. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előírásai szerint feltárt, majd felújított török kori részek és az ugyanilyen precizitással újraépített Ybl-féle medence- és zuhanycsarnokok *Dévényi Tamás* tervei alapján készültek, az ötcsillagos hotelszárnyat *Pethő László* jegyzi.

Az újonnan készült épületrészek jellemző szerkezetei vasbeton-acél-üveg. Az építészeti minimalizmus, a barokk, a romantika, a neoreneszánsz és a késő középkori oszmán stílusjegyeit is magán viselő komplexum hozzásimul a Gellért-hegy északi oldalához. Az Ybl Miklós tervezte 19. század végi, tört fehér homlokzathoz, a mögüle kikandikáló, ólomtetős török kori kupolákhoz szigorú geometrikus formákkal és hatalmas üvegfelületekkel illeszkedik az új épület. A különböző stílusok összekötését szolgálja az épületbelsőben az emeletek közötti 20 centiméteres lyukak szabályos hálójá is, ráadásul a tervezők szándéka szerint ez egyfajta újraértelmezése a török fürdőkupolákon levő felülvilágítóknak (attól függetlenül, hogy az itteni török fürdő tetején ilyenek furcsamód nincsenek). A mostani elképzelés szerint éjszakánként ki lesz világítva a szinteket áttörő furcsa forma.

A Rác fürdő rekonstrukciója és fejlesztése során helyreállították a meleg vizes kupolacsarnokot és a Flóra fürdőt. A zuhanycsarnokot és a langyos vizes kupolacsarnokot 1:1-es makettként építették újjá. Ez azt jelenti, hogy a vendég egy kortárs épületbe lép be, de az belülről minden tekintetben olyan, mint amilyenek Ybl megálmodta.

A legújabb információk szerint a komplexum mellett fogadja majd utasait a gellérthegyi sikló alsó állomása. (Lásd BUDAPEST 2014/6.)

Nyolcmilliárdos költség, átvett működési engedély, elhúzódó viták, vizsgálatok. Ki merné megtippelni, vajon idén áztathatjuk-e már fáradt tagjainkat a tökéletesen kész, évek óta üres Rác fürdőben? ●